

DE MEETLAT

De inkt van het regeerakkoord was nog niet droog of het regende opmerkingen over het al of niet christelijke karakter ervan. Niet geheel onbegrijpelijk, want tenslotte hadden twee christelijke partijen er hun aandeel aan geleverd. Dus moest het stuk langs de christelijke meetlat. Opmerkelijk is wat je dan hoort. Op die meetlat is kennelijk uitsluitend plaats voor de bekende hete hangijzers van Urk, Staphorst en de paus van Rome. Kijk, ze doen een stapje terug op het gebied van abortus en euthanasie. Wetten worden wel gehandhaafd, maar in de uitvoering wordt het net een beetje ingewikkelder. En er moet naar alternatieven worden gezocht... En ze gaan onderzoek doen wat abortus met vrouwen 'doet'...

Al deze maatnemers met de christelijke meetlat weten kennelijk niet dat vele christenen zich goed kunnen vinden in de huidige praktijk van abortus en euthanasie. Dat er ook onder christenen begrip voor bestaat dat er zich in mensenlevens omstandigheden kunnen voordoen, waardoor de keuze voor beëindiging van nog ongeborn leven of van leven dat dreigt niet meer menswaardig te zijn, gerechtvaardigd is. Dat er ook onder christenen velen zijn, die menen dat mensen over die keuze uiteindelijk zelf mogen beslissen en die ervan overtuigd zijn dat die keuze veelal na veel wikken en wegen niet lichtvaardig wordt gemaakt. Daarom zullen sommige christenen het regeerakkoord zelfs met enige argwaan bekijken. Blijft het zelfbeschikkingsrecht van mensen in voldoende mate gehandhaafd?

Het is treurig dat de mate, waarin iemand christen is, nog steeds vooral geassocieerd wordt met opvattingen over wat er gebeurt rond de uiteinden van het leven en in bed. Christenen die die opvattingen niet delen, zouden geen kans voorbij moeten laten gaan om duidelijk te maken wat voor hen op de christelijke meetlat staat. Dan kom je eerder terecht bij de inzet voor een menswaardig bestaan voor allen die op aarde leven, voor werken aan gerechtigheid en vrede tussen geboorte en dood dan bij al die zorgen rond de uiteinden van het leven.

Het is hoog tijd dat er een meer genuanceerd beeld ontstaat van wat christen zijn betekent. Christenen die merken dat zij langs een meetlat worden gelegd waarin zij zich niet herkennen, zouden van zich moeten laten horen. Helaas, zij zijn meestal niet de eersten die hun mond roeren. En laatsten worden gewoonlijk nauwelijks meer gehoord. Het Koninkrijk van God, waar laatsten eersten zullen zijn, is tenslotte nog niet aangebroken.

MB

RELIGIEUZE LEIDERS ONDERTEKENEN 'VERKLARING VAN VRIJHEID EN VREDE'

In aanwezigheid van koningin Beatrix hebben vertegenwoordigers van de zes grootste religies en levensbeschouwingen in ons land op 23 januari 2007 een gezamenlijke verklaring ondertekend waarin ze uitspreken in vrijheid en vrede met elkaar te willen samenleven. De bijeenkomst heette dan ook 'In vrijheid verbonden - Samen leven in wederzijds respect'. Alle Nederlanders worden opgeroepen de verklaring mee te ondertekenen via de website www.invrijheidverbonden.nl.

Smeltkroes

De gemeenschappelijke verklaring benadrukt het multiculturele en multireligieuze karakter dat ons land al eeuwen kenmerkt. "De Nederlandse samenleving is de eeuwen door een smeltkroes geweest van volkeren en culturen. Mensen met verschillende religieuze overtuigingen en levensbeschouwingen hebben er, soms met vallen en opstaan, in wederzijds respect leren samenleven", zo valt in de verklaring te lezen.

Ook citeert de verklaring art. 18 van de Uni-

versele Verklaring van de Rechten van de Mens over godsdienstvrijheid: "Een ieder heeft recht op vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst; dit recht omvat tevens de vrijheid om van godsdienst of overtuiging te veranderen, alsmede de vrijheid hetzij alleen, hetzij met anderen zowel in het openbaar als in zijn particuliere leven zijn godsdienst of overtuiging te belijden door het onderwijzen ervan, door de praktische toepassing, door eredienst en de inachtneming van geboden en voorschriften."

De vertegenwoordigers om de tafel met de symbolen

Betekenisvolle datum

Meer dan 200 mensen afkomstig uit uiteenlopende religieuze en levensbeschouwelijke tradities, hebben elkaar op 23 januari in de aula van de Universiteit van Utrecht 'in vrijheid verbonden' ontmoet. Met deze tweede ontmoeting (de eerste was op 15 december 2005 ter afsluiting van het zilveren regeringsjubileum van koningin Beatrix) is uitdrukking gegeven aan de wens en het vermogen om samen te leven in wederzijds respect. De datum 23 januari is in dit opzicht een betekenisvolle dag omdat in 1579 op diezelfde datum en locatie "een eeuwig verbond van eenheid" in de Nederlanden werd gesloten: de Unie van Utrecht. Hierin is voor het eerst officieel verklaard "dat alle burgers vrij zijn om hun eigen geloof te belijden en dat de overheid niemand voor dat geloof ter verantwoording mag roepen of vervolgen." Hiermee is de basis voor vreedzaam samenleven in ons land gelegd.

vlnr: pandit Shriemissier en imam O. Pakoz

Konina Beatrix met Ineke Bakker en mevrouw Z. Al-Touraihi

Gemeenschappelijke verklaring

Als vertegenwoordigers van religieuze en levensbeschouwelijke gemeenschappen in Nederland verklaren wij gezamenlijk

1. dat wij dit grondrecht van de vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst onderschrijven en willen uitdragen;
2. dat wij ervan overtuigd zijn dat geen enkele religie of levensbeschouwing mag aanzetten tot, dreigen met of toepassen van geweld of discriminatie jegens andersdenkenden;
3. dat niemand tot het belijden van geloofs- of levensovertuigingen mag worden gedwongen;
4. dat wij vanuit respect voor elkaar het doelbewust kwetsen en kleineren van andersdenkenden afwijzen.

Wij delen met elkaar, vanuit de bronnen van ons geloof en vanuit de idealen van de humaniteit, de overtuiging van de unieke waardigheid van de menselijke persoon, de integriteit, de onschendbaarheid en de beschermwaardigheid van alle mensen, het belang van de bevordering van gelijke bestaansmogelijkheden en de gelijkwaardigheid van alle mensen.

Wij voelen ons, als burgers en bewoners van Nederland, in vrijheid met elkaar verbonden.

Wij zetten ons in om in verbondenheid met elkaar in gesprek te blijven met respect voor de vrijheid van ieders geloofs- of levensovertuiging en culturele traditie.

Wij bieden onze rijkdom in overtuigingen en tradities aan ter verdieping en versterking van de solidariteit in de Nederlandse samenleving.

Wij roepen allen die in Nederland woonachtig zijn op om zich bij deze verklaring aan te sluiten.

Ondertekening van de verklaring door de boeddhist rev. Thich Thong Tri, op de achtergrond vlnr: Lodewijk de Waal (namens Humanistische Alliantie), imam A. Zenzen, en kardinaal Simonis (foto's pag 1,2 en 3: Utrechts archief, Berry Geerligts)

DE RAAD IN VERGADERING

De eerste plenaire Raadsvergadering van 2007 volgde meteen de nieuwe werkwijze zoals die werd vastgelegd in het beleidsplan 2007-2011. Dat betekende dat er niet meer in de vertrouwde Bergkerk in Amersfoort werd vergaderd, maar in het huis van een van de lidkerken. Tot de zomer zullen de vergaderingen plaatsvinden in het Dienstencentrum van de Protestantse Kerk in Utrecht. Ook de agenda is anders opgezet. Er is meer ruimte voor vieren en er is een scherper onderscheid tussen het bespreken van inhoudelijke stukken en de besluitvorming over meer zakelijke documenten. Voorzitter Ton van Eijk leidde de korte viering in de kapel van het Dienstencentrum en volgde daarbij de traditie van zijn kerk met een psalmgebed. Algemeen secretaris Ineke Bakker geeft een impressie van de vergadering.

‘Over een andere boeg’

De beraadgroep Missionaire presentie presenteerde zijn eindrapport in de vorm van de concepttekst van een brochure met de titel *Over een andere boeg. Handreiking voor missionair kerk zijn in een tijd van kentering*. Ter vergadering waren vier leden van de beraadgroep aanwezig. Voorzitter Dineke Spee gaf een korte toelichting op de werkwijze. Zij wees op de brede samenstelling van de groep met mensen uit verschillende stromingen en bewegingen in de lidkerken en zelfs daarbuiten. Men had ervoor gekozen om niet te komen met een uitvoerige analyse van de huidige situatie in de kerken, maar om slechts de snelle verschuivingen op maatschappelijk en cultureel terrein te signaleren. Vervolgens waren de leden op zoek gegaan naar ‘vindplaatsen van hoop’, plaatsen waar op de een of andere manier iets oplicht van Gods Geest en die in al hun verscheidenheid iets laten zien van de veerkracht van het geloof en de vindingrijkheid waarmee mensen aan de basis zoeken naar missionaire vormen van gemeente zijn. Dat leverde vijftien prachtige impressies op: van een doorstartende kloostergemeenschap tot een protestantse jongerenkerk, van een Afrikaanse migrantenkerk tot een oecumenisch opgezet centrum voor vorming, viering en actie. De beraadgroepleden hadden zich afgevraagd welke factoren op die vijftien plaat-

sen van belang waren voor het opkomen van nieuwe initiatieven. Ze toetsten hun eigen conclusies aan de ervaringen van externe deskundigen en vroegen deze om commentaar. Het hele proces leidde uiteindelijk tot acht aanbevelingen aan de kerken. Mevrouw Spee lichtte er twee nog eens uit: “Onderken de kentering der tijden die we meemaken” en “Geef ruimte aan inzichten en initiatieven van anderen”. Die laatste aanbeveling was ook binnen de beraadgroep zelf van belang gebleken, omdat de leden onderling niet tot consensus konden komen over wat nu wel en niet missionaire presentie is.

Aan Raadslid Henk Koning van het Kerkgenootschap der Zevende-dags Adventisten was gevraagd een voorzet voor het gesprek te geven. Hij prees de heldere stijl en de hoopvolle inhoud van het stuk en vond het feit dat men niet tot consensus had kunnen komen eerder de kracht dan de zwakte van de tekst. Omgaan met diversiteit achtte hij een goede oefening voor binnenkerkelijke oecumene. Aan het slot van zijn reactie formuleerde hij drie vragen: 1. waarom heeft de beraadgroep geen aandacht besteed aan het stichten van nieuwe gemeenten en parochies, maar alleen aan het revitaliseren van bestaande; 2. hoe kunnen wij het ontwakende besef van nieuwe mogelijkheden voor de

kerken bevorderen en uitdragen; 3. hoe gaan wij als kerkleiders om met de paradox van de regie willen houden en leiding willen geven, en tegelijkertijd zelf opening bieden aan en geleid willen worden door de Geest.

De discussie die volgde was rijk en concentreerde zich onder meer op de vraag naar diversiteit. Mevrouw Van Veen-De Graeff van de Remonstrantse Broederschap formuleerde het als volgt: hoeveel diversiteit kunnen wij verdragen in de kerken? Als gemeente hoef je niet alles zelf te doen, zoek juist een anders gesitueerde partner, was haar suggestie. Leo Koffeman, als voorzitter van de beraadgroep Geloven en kerkelijke gemeenschap aanwezig, vond het stuk ook geschikt als input voor de bezinning over wat oecumene is. Is de aanbeveling over het ruimte geven aan inzichten en initiatieven van anderen niet een mooie formulering van wat complementariteit is? Een ander heeft iets wat jezelf mist en ook zelf niet zo kunt krijgen. Dat erkennen is een andere vorm van oecumene dan de consensus-oecumene, maar niettemin een mooi oecumenisch besef.

Aan het slot van de bespreking concludeerde voorzitter Ton van Eijk dat de vergadering wel heil ziet in complementariteit, in wat hij 'gedifferentieerde consensus' noemde. Pieter Kohlen van de Rooms-Katholieke Kerk stelde voor niet te stoppen bij publicatie van de brochure: lokale raden van kerken zouden opgeroepen kunnen worden om deze beweging zelf voort te zetten.

Meer perspectief in de vreemdelingenbewaring

Daar het asielbeleid binnen de Raad een belangrijke prioriteit is, is afstemming met het werk van justitiepastores van groot belang. Zij zijn een unieke bron van informatie voor de Raad, in het bijzonder voor de pro-

jectgroep Vluchtelingen, terwijl de justitiepastores steun en betrokkenheid van de Raad bij hun moeilijke werk op prijs stellen. De onlangs door de justitiepastores uitgebrachte notitie *Meer perspectief in de vreemdelingenbewaring* was een mooie aanleiding om hoofdaalmoezenier Fred van Iersel en hoofdpredikant Jan Eerbeek uit te nodigen. Door ziekte kon de heer Van Iersel helaas niet aanwezig zijn. Ds. Eerbeek vertelde hoe de justitiepastores zich over de uitvoering van het vreemdelingenbeleid, en met name van de vreemdelingendetentie, soms in een spagaat voelen. Dat besef had bij hen geleid tot het schrijven van deze gezamenlijke notitie. Naar aanleiding van de notitie is er binnen de Dienst Justitiële Inrichtingen inmiddels overleg gestart over vier probleemvelden: 1. terugkeer: er wordt veel te weinig gedaan aan terugkeer; de overheid zou meer gebruik kunnen maken van de kerkelijke netwerken; 2. kwaliteit van huisvesting: de instellingen waren bedoeld als noodvoorziening, maar worden woonvoorzieningen, terwijl ze daar niet voor ingericht zijn; 3. vreemdelingendetentie: er zouden alternatieven voor vreemdelingendetentie moeten komen en 4. onuitzetbaren: er moet iets gedaan worden aan het probleem van de onuitzetbaren, mensen die nu 'geklinderd' worden, op straat gezet worden zonder enig perspectief. Vanuit de Raad klonk veel waardering voor het werk van de justitiepastores. Christoph Reichel van de Evangelische Broedergemeente wees erop dat aandacht vaak verdwijnt zodra een probleem uit het nieuws is. Dan kunnen de kerken initiatieven nemen. Ds. Eerbeek noemde nog een voorstel van zijn collega Van Iersel om te komen tot een oecumenische brief als maatschappelijke positiebepaling over detentie. Voorzitter Ton van Eijk was daar positief over en beloofde erop terug te komen. Na nog enkele zakelijke agendapunten sloot hij de vergadering.

OECUMENE TER PLAATSE

Uitwisseling raden van kerken grote steden

Op 13 september 2006 vond in Utrecht een bijeenkomst plaats van vertegenwoordigers van de lokale raden van kerken van Utrecht, Rotterdam, Amsterdam en Den Haag. Het was een informatieve bijeenkomst. Overal is men bezig met de dialoog met andere religies en worden hiervoor raden (zoals de Haagse Raad voor Levensbeschouwingen en Religies) opgericht.

De overeenkomsten tussen de raden van de steden waren verrassend groot, al blijken ze niet allemaal dezelfde naam te hebben en niet op eenzelfde manier samengesteld te zijn. Alle plaatselijke raden van kerken zien zich geplaatst voor de vraag hoe migrantenkerken en evangelische stromingen meer bij de oecumene betrokken kunnen worden. De noodzaak daarvan wordt onderkend. Niet alleen op grond van het besef dat zij ook deel uitmaken van de wereldwijde ecclesia, maar ook voor het vitaliseren van de raden van kerken zelf.

Tegelijkertijd werd op de bijeenkomst vastgesteld dat dit op missionair terrein nog niet zo eenvoudig is. Veel kerken hebben niet zo'n drang om andere gelovigen te bekeren. Raden van kerken zijn meestal de plekken waar spirituele verdieping en de zichtbare oecumene vorm krijgt. Dit geldt in mindere mate voor het Convent van Kerken in Rotterdam. Dit beraad is gericht op bestuurlijke

en administratieve samenwerking en om te fungeren als overlegorgaan met de gemeentelijke overheid. Het inhoudelijk debat vindt daar juist plaats in de Raad voor Religies en Levensbeschouwingen.

Als blijkt dat één samenwerkingsverband in een stad een brug te ver is, is samenwerking op deelniveau denkbaar. Zo bestaat er in Den Haag een Raad voor Afrikaanse Kerken en zijn er in Utrecht verschillende platforms waarin evangelisatiegemeenten elkaar ontmoeten. Het zou goed zijn als ook moslims, hindoes, joodse gemeenschappen en andere religies elkaar in eigen kring opzoeken.

Al deze stromingen – inclusief de raden van kerken – kunnen dan op een gelijkwaardige basis samenkomen in een Raad voor Religies en Levensbeschouwingen. Dergelijke samenwerkingsverbanden zijn vrijwel onmisbaar om een bijdrage te kunnen leveren aan het maatschappelijk debat en de onderlinge dialoog. Een aantal steden heeft al zo'n raad. Voor de overheden zou een Raad voor Religies en Levensbeschouwingen ook het meest voor de hand liggende aanspreekpunt kunnen zijn. Geconstateerd werd dat dit nu nog niet in alle gevallen haalbaar is, maar de ontwikkeling gaat in die richting. Voor de raden van kerken blijft er daarnaast nog genoeg te doen.

De Haagse Raad voor Levensbeschouwingen en Religies: sporen naar een zinvolle toekomst

Marc Struycken, afgevaardigde van de Haagse Gemeenschap van Kerken in de Haagse Raad voor Levensbeschouwingen en Religies (HRLR), heeft een discussienotitie opgesteld over het toekomstig functione-

ren van de HRLR. Speciale aandacht schenkt hij aan de wijze waarop de inhoudelijke gesprekken in de HRLR moeten worden gevoerd. De twee sporen die de HRLR moet bewandelen om op een zinvolle wijze aan de

toekomst gestalte te geven, zijn volgens de notitie:

1. Het praktische spoor.

Dit spoor bestaat uit het organiseren van activiteiten, het regelen en onderhouden van contacten met bestaande en nieuwe levensbeschouwelijke groeperingen en met de overheid, het ontplooiën van initiatieven, enz. Dit is wat de HRLR tot op heden vooral gedaan heeft en wat jaarlijks een hoogtepunt vindt in de Prinsjesdagviering.

Op dit moment is de HRLR bezig een nieuwe website te bouwen. Daarnaast probeert de HRLR de onderlinge contacten van de aangesloten leden te versterken, en ontplooi hij voorzichtige initiatieven in de richting van potentiële leden.

Dit eerste spoor is van groot belang, omdat het de HRLR de kans geeft om bekendheid op te bouwen in de Haagse samenleving en de politiek, maar vooral omdat de HRLR een belangrijke taak heeft in het stimuleren van gemeenschap tussen de verschillende etnisch-religieuze groepen en gemeenschappen en om als initiator of medeontwikkelaar van gemeenschapstichtende activiteiten op te treden.

2. Het spoor van het inhoudelijk gesprek. Dit spoor zou moeten beginnen met het voeren van een interreligieuze dialoog. Een dergelijk gesprek is in de eerste plaats een uitwisseling van kennis, ervaringen en achtergronden om elkaar, de wederzijdse tradities en de positie van de diverse achterbannen beter te leren verstaan. Hoewel dit gesprek zich in wezen nog aan de 'buitenkant' afspeelt, is de betekenis ervan niet te onderschatten. De HRLR kan eigenlijk pas volgende stappen met vrucht zetten, wanneer deze eerste stap serieus is gezet. Wat de leden van de HRLR als vervolgstap kunnen doen, is bijvoorbeeld het delen van de eigen ervaringen uit de HRLR met mensen uit de achterban, en de achterbannen langs diverse wegen meer met elkaar in contact te brengen.

Een belangrijke stap in vervolg op een succesvolle interreligieuze dialoog is die van de zogeheten intra-religieuze dialoog. Hierbij gaat het om de bewuste en oprechte poging om werkelijk wederzijds begrip te kweken en om tot een hogere vorm van verdraagzaamheid te komen. Je doet daadwerkelijk je best om eens naar de wereld te kijken door het venster van de ander, in plaats van steeds maar weer door het eigen raam.

Het spoor van het inhoudelijk gesprek is niet de meest eenvoudig te bewandelen weg, maar door deze weg te kiezen zou de HRLR een belangrijke rol kunnen spelen in de pogingen om de verschillende groepen in de Haagse samenleving op een dieper vlak bij elkaar te brengen.

Floris Visser

VIERING 50 JAAR VERDRAG VAN ROME

De Europese Unie: samen met de oecumene het belangrijkste verzoeningsproject van de 20ste eeuw.

Het is te danken aan twee visionaire Fransen dat we in West-Europa al zo lang vrede en welvaart kennen. Na drie Frans-Duitse oorlogen tussen 1870 en 1945, waarvan de laatste twee ook wereldoorlogen waren, kwamen Jean Monnet en Robert Schuman met een plan om de verhouding tussen Frankrijk en Duitsland op geheel nieuwe leest te schoeien. Na de Eerste Wereldoorlog waren de verliezers gestraft in vernederende vredesverdragen. Het Verdrag van Versailles werd de voedingsbodem voor de opkomst van Hitler. Na de Tweede Oorlog, waarbij de schuld van Duitsland veel duidelijker was, werd besloten tot een geheel andere aanpak: de verliezers niet straffen maar zo snel mogelijk weer opnemen in de gemeenschap van Europese volkeren.

Kolen en staal zijn nodig voor oorlog, en – zo redeneerden Monnet en Schuman (de laatste was de Franse minister van Buitenlandse Zaken) – dus zijn ze ook nodig voor vrede. In 1951 werd besloten de kolenmijnen en de staalindustrie van Frankrijk en Duitsland onder een bovennationale ‘Hoge Autoriteit’ te plaatsen. Monnet werd voorzitter. Ook Italië en de Benelux deden mee. Het was de eerste daad van echte soevereiniteitsoverdracht in de geschiedenis van Europa. “Een buitengewone ervaring, we waren bezig structuren op te bouwen die volstrekt nieuw waren”, zo blikte de Nederlander Max Kohnstamm, destijds naaste medewerker van Monnet, een paar jaar geleden terug in een interview met Geert Mak.

Op 25 maart 1957 werden door dezelfde zes landen de Verdragen van Rome ondertekend: Euratom (voor de samenwerking op

het gebied van atoomenergie), en de Europese Economische Gemeenschap, de EEG. ‘Rome’ geldt als de geboorteakte van wat nu de Europese Unie (EU) is, met intussen 27 lidstaten. Oorlog tussen Frankrijk en Duitsland is niet meer denkbaar, en ook niet tussen andere lidstaten. De EU is, samen met de oecumenische beweging, die immers ook is gebouwd op de puinhopen van twee wereldoorlogen, het meest succesvolle verzoeningsproject van de 20ste eeuw.

Dat is de EU te meer, omdat de oostelijke helft van Europa na de val van de Muur in 1989 nu ook grotendeels in de EU is opgenomen. Het heeft weliswaar bijna 15 jaar geduurd, en Roemenië en Bulgarije zijn pas lid sinds 1 januari 2007, maar nu is de EU ook werkelijk Europees. Politici die zeggen dat het te snel is gegaan, tonen weinig besef van het leven onder het communisme en van de offers die in deze landen ook na 1989 zijn gebracht. De kerken hebben dankzij hun eigen contacten meteen na 1989 voor hun toetreding gepleit. Het was opnieuw een Fransman met een vooruitziende blik, Jacques Delors, die als voorzitter van de Europese Commissie in de eerste officiële ontmoeting met de kerken in 1990 dit pleidooi steunde. Maar de lidstaten waren nog niet zover.

Intussen wordt van kerkelijke zijde bepleit om ook de landen van voormalig Joegoslavië op te nemen (Slovenië is al lid). Het is de enige manier om aan de spanningen daar een eind te maken. Over Turkije is meer verdeeldheid. Enerzijds is er de uitdaging om een overwegend islamitisch land op te nemen in de bovennationale rechtsstaat die de

EU nu is. Anderzijds is het land erg groot en de vraag is of het op afzienbare termijn aan de eisen kan voldoen.

Juist vanwege het succes van de EU zijn nu veranderingen nodig, in de bestuursstructuur, in de relatie met de burgers, en in de slagvaardigheid bij grensoverschrijdende problemen. De door Frankrijk en Nederland in referenda verworpen 'Grondwet' (een slecht gekozen term!) was daarvoor bedoeld. De Raad van Kerken heeft destijds de 'voors' en 'tegens' afgewogen in een uitvoerig commentaar, dat positief uitviel. Nederland kan als medeoprichter van de EU nauwelijks de komende verjaardag vieren zonder zelf oplossingen aan te dragen.

Omdat Duitsland de eerste helft van 2007 EU-voorzitter is, wordt '50 jaar Rome' op 25 maart groots gevierd in Berlijn. Er komt een Verklaring van Berlijn, o.a. over de EU als waardengemeenschap. Via hun Europese organisaties hebben de kerken in Europa bijdragen geleverd voor deze verklaring, zie www.comece.org (tekst van 24 november) en www.cec-kek.org (tekst van 12/13 december). Het gaat nog steeds om vrede en verzoening, maar natuurlijk ook om solidariteit en dus om het sociale gezicht van de EU, zowel vanwege de ongelijkheid binnen de eigen grenzen als daarbuiten.

De Raad van Kerken en het CIO (Interkerkelijk Contact in Overheidszaken) gedenken in samenwerking met Kerk en Vrede deze 50ste verjaardag met een viering in Den Haag in de middag van zondag 25 maart. Zie het kader hiernaast. Op de website van de Raad (www.raadvankerken.nl) volgt op een later tijdstip het exacte programma.

Tenslotte, wat betekent het voor de gebruikelijke voorbede voor de overheid dat de overheid zo is veranderd? Veel nationale

soevereiniteit is naar de EU overgedragen, en tegelijk is onze overheid medeverantwoordelijk voor het geheel. In de voorbede hoort Brussel eigenlijk allang thuis.

Laurens Hogebrink

Voorlopig programma 25 maart 2007

De Raad van Kerken in Nederland en het Interkerkelijk Contact in Overheidszaken (CIO) organiseren in samenwerking met de Vereniging Kerk en Vrede op zondag 25 maart a.s. een middagbijeenkomst om stil te staan bij het feit dat het Verdrag van Rome 50 jaar geleden gesloten werd. Medewerking wordt verleend door de Deutsche Evangelische Gemeinde im Haag en de Vertegenwoordiging van de Europese Commissie in Nederland.

De bijeenkomst wordt gehouden in de Duitse Kerk van Den Haag (Deutsche Evangelische Gemeinde im Haag) aan de Bleijenburg 3b te Den Haag.

Het *voorlopig* programma is als volgt:

14.30 uur: ontvangst met koffie, thee
15.00 - 16.00 uur: inhoudelijke bijeenkomst over 50 jaar Verdrag van Rome
16.00 uur: pauze met koffie en thee
16.30 - 17.15 uur: oecumenische vesper
17.15 uur - ± 18.00 uur: gelegenheid tot nader praten

De tekst van de liturgie en in het bijzonder van de voorbeden zal vooraf gepubliceerd worden op de *website* van de Raad van Kerken in Nederland en van zijn lidkerken, zodat lokale gemeenten en parochies desgewenst op zondag 25 maart eveneens aandacht kunnen schenken aan het jubileum van het Verdrag

AGENDA EN LEESWERK

Project 'Intercity bestemming Pasen 2007'

Centraal staat het boekje *Intercity bestemming Pasen; een reisgids voor de Goede Week*, waarin het lijdensverhaal op authentieke, hedendaagse en kunstzinnige manier wordt verteld. De bedoeling is dat gemeenteleden/parochianen mensen die al lang niet meer in de kerk zijn geweest of misschien nog nooit een kerk van binnen hebben gezien, uitnodigen voor de diensten in de Stille Week en kennis laten nemen van het verhaal dat de kerk te vertellen heeft: leven, lijden door en opstanding van Jezus Christus.

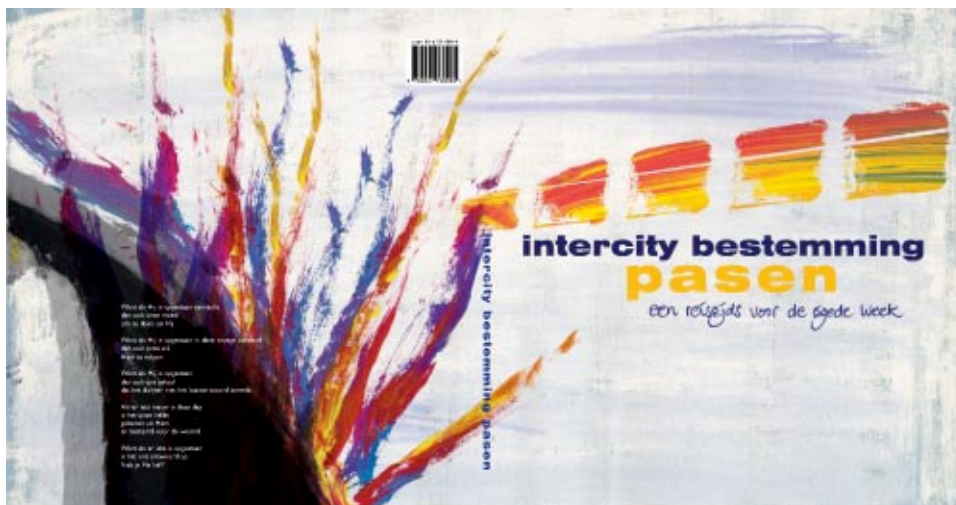
Op de website www.intercitypasen.nl is materiaal te vinden dat lokale raden van kerken, gemeenten/parochies helpt bij de voorbereiding en de evaluatie, zowel met als zonder gasten. Ook is er catechesemateriaal voor jongeren. Verder is er naast het boekje ook veel ander materiaal beschikbaar: folder, posters, boekenlegger, serie posters met de 11 kruiswegstaties (zie de afbeelding rechtsboven), ansichtkaarten, dvd, en natuurlijke de treinkaartjes waarmee men op symbolische wijze van station naar station, van

IV - Jezus ontmoet zijn moeder

Palmzondag naar Paaszondag, door de Goede Week kan reizen. Het project wordt gedragen door de Raad van Kerken in Nederland en een aantal van zijn lidkerken.

Bestellen kan o.a. bij het Nederlands Bijbelgenootschap, tel. 023 5146146, e-mail VenV@bijbelgenootschap.nl
Zie voor meer informatie ook de website: www.intercitypasen.nl

Ethieklezing, 11 mei 2007, 14.30 - 17.00 uur, Janskerk te Utrecht

Prof. dr. F. de Lange over *Des menschen op- en nedergangh, valt d'ene soet en d'ander bangh*, over **de zegeningen en moeiten van de moderne levensloop**.

De Raad van Kerken organiseert op 11 mei a.s., om 14.30 uur in de Janskerk in Utrecht een Ethieklezing. Het is de eerste Ethieklezing in, naar de Raad hoopt, een lange rij. De lezing wordt georganiseerd in samenwerking met de Oecumenische Studentengemeente Utrecht (EUG).

Het thema van deze eerste Ethieklezing is *Levensloop: uitdagingen voor leven in de 21e eeuw*. Dit is een thema dat veel mensen bezighoudt en waarvan de Raad van Kerken meent dat het goed is het gesprek hierover aan te gaan.

De lezing zal worden gehouden door prof. dr. F. de Lange, hoogleraar ethiek aan de Protestantse Theologische Universiteit in

Kampen. De titel van zijn lezing luidt: *Des menschen op- en nedergangh, valt d'ene soet en d'ander bangh*; over de zegeningen en moeiten van de moderne levensloop.

Na de hoofdlezing zullen twee mensen reageren, iemand vanuit de vakbeweging en een jongere. Zij zullen een voorzet geven voor de discussie met het aanwezige publiek.

De lezing wordt om ongeveer 17.00 uur afgesloten waarna er gelegenheid is tot ontmoeten en napraten met een drankje en een hapje. Iedereen is van harte welkom.

Opgeven: secretariaat Raad van Kerken, tel. 033 4633844; e-mail rvk@raadvankerken.nl; toegang € 5,- (studenten gratis).

Vijfde Oecumenische Vrouwensynode 'Zij gelooft, zij anders' op 10 en 11 maart 2007, conferentieoord Mennorode, Elspeet

Er is wat te vieren in maart. Twintig jaar geleden riep een groep vrouwen in vergadering zichzelf tot synode uit. Een geuzennaam waarmee ze zeiden dat de zaken waar zij mee bezig waren, minstens zo belangrijk waren als de zaken waarmee de officiële kerkelijke synodes hun agenda's vulden. Zo maakten deze vrouwen een eigen geloofsvergadering tegenover de institutionele kerkvergaderingen.

Het eerste lustrum, de vijfde Oecumenische Vrouwensynode, is een feit en dat vraagt om een feest, zo meent de organisatie. De komende synode heeft dan ook het karakter

van een festival, waarbij het gaat om het goede leven, over vrede en recht, over bevrijding en het doorbreken van machtsstructuren. De vrouwen (ook mannen zijn van harte welkom) komen bij elkaar om te netwerken, om elkaar te ontmoeten en elkaar te inspireren. Naast een centraal podiumprogramma zijn er workshops, korte lezingen, meditatieve momenten, kortom voor elk wat wils.

Meer informatie via www.aksa.nl/ovs.html of Bets Evers, tel. 0570 551565, e-mail bets.evers@hetnet.nl.

DRIEMAAL DUURZAAM: ECONOMISCH, ECOLOGISCH EN SOCIAAL

In het januarinummer 2007 van 'Ondersteboven' wordt het thema duurzaamheid verkend en wordt geprobeerd de vraag te beantwoorden op welke wijze kerken een bijdrage kunnen leveren. Het nummer bevat het werkmateriaal dat arbeidspastoraat DISK elk jaar maakt bij gelegenheid van de bid- en dankdag voor gewas en arbeid en de zondag van de arbeid. Een bijdrage van Trinus Hoekstra

Het begrip 'duurzaamheid' hangt in de lucht. In de samenleving heerst een breed besef dat de huidige wijze van produceren en consumeren ten koste gaat van de aarde, het milieu, andere mensen (hier en elders) en onszelf. Hier in het rijkere deel van de wereld stelt de welvaart een groot deel van de bevolking in staat zich te omringen met tal van materiële middelen voor hun behoeftebevrediging. Of die overvloed aan materiële middelen werkelijk kwaliteit van leven biedt en dus gelukkig maakt is echter de vraag. Wat lijkt te ontbreken, is aandacht voor welzijn. Daarbij gaat het meer om de niet-materiële aspecten van het goede leven als vrijheid, gerechtigheid, aandacht en zorg voor elkaar, rust en oog voor het geheim van de werkelijkheid.

Ook in kerken leeft het besef dat de huidige wijze van produceren en consumeren op de langere termijn niet houdbaar is. Aan protestantse kant heeft met name de zogenaamde Accra-verklaring dit besef gevoed. In de nazomer van 2004 heeft de WARC (World Alliance of Reformed Churches), bijeen in Accra (Ghana), een verklaring aangenomen waarin zij haar zorgen uitspreekt over de neoliberale richting waarin de huidige wereld-economie zich ontwikkelt. Deze ontwikkeling gaat gepaard met grote armoede en aantasting van het milieu. Aan rooms-katholieke zijde hebben vooral de millenniumdoelen het besef gevoed dat vermindering van de overbelasting van het milieu en

vermindering van armoede (wereldwijd) een verandering eisen van de wijze waarop we goederen en diensten produceren en consumeren. In kerken lijkt sprake van een brede bereidheid om zich te bezinnen op duurzaamheid.

Mini-duurzaamheidscaan

Continu maken we keuzes. In de winkel als we kiezen voor biologische melk, via onze energierekening wanneer we betalen voor

groene stroom, of als we kiezen voor fiets of trein in plaats van de auto. Een plaatselijke kerk maakt ook dergelijke keuzes. In voorbereiding op of rond de biddag voor gewas en arbeid (14 maart) kunt u in uw gemeente eens een gesprek organiseren rond het werken aan duurzaamheid in uw eigen kerkelijke gemeente. Wordt er duurzame koffie en thee geschonken? Wordt er natuurstroom of groene stroom gebruikt? Spaart en belegt de kerk op een duurzame wijze? Het lijken misschien lastige vragen, maar het kan ook leuk zijn om eens te kijken hoe we in de kerk zelf op het spoor kunnen komen van meer duurzame keuzes. Met het oog op dit gesprek heeft Landelijk Bureau DISK een brochure gemaakt met daarin een duurzaamheidsscan en preek- en liturgiesuggesties. In de mini-duurzaamheidsscan onderscheiden we bij duurzaamheid drie dimensies: een economische, een sociale en een ecologische. De kerkelijke organisatie kan nagelopen worden op (meer) duurzame keuzes in de samenhang van die drie dimensies. In de miniscan moeten we ons beperken tot een aantal onderwerpen: duurzaam inkopen, duurzaam samenleven, werkgeverschap, attenties, energie, sparen en beleggen, grondbeheer en catering.

De brochure 'Driemaal duurzaam – Economie, mens en natuur in balans' is voor € 2,50 te bestellen bij Landelijk Bureau Disk, Luitbenstraat 17, 5211 BR 's-Hertogenbosch, e-mail info@disk-arbeidspastoraat.nl; tel. 073-6128201 (bij bestellingen per email alle adresgegevens vermelden).

Gebed voor op de biddag

Goede God,
voor deze aarde, uw akker,
wildernis van vandaag
maar hopelijk ooit een tuin,
een korenveld van overvloed,
voor al uw mensen
die daar wonen en werken,
levens vol goede vruchten,
levens vol onkruid,
voor ons hier tezamen
in wier harten
uw goede woorden worden gezaaid,
bidden wij U om ontferming:
zend uit uw Geest
van godsvrucht en mensenliefde
en eerbied voor al wat geschapen is.

Uit: W.R. van der Zee, Zondagswoorden,
teksten en gebeden voor alle zeven dagen

LICHT OVER ALLEN EN ALLES?

Sinds het Conciliair Proces uit de jaren tachtig van de vorige eeuw heeft de oecumenische beweging aandacht voor de milieuvraagstukken. Drs. Tini Brugge is biologe en al vele jaren actief in de oecumenische samenwerking op het terrein van Kerk en milieu. Op 2 februari 2007 hield zij in 's-Hertogenbosch de eerste Sibiu-lezing onder de titel 'Licht in de wereld, schaduw op Gods schepping...?' Een verslag van Geert van Dartel, secretaris van de Katholieke Vereniging voor Oecumene. De reeks bestaat uit zes lezingen, elk over een van de deelthema's die in Sibiu ter sprake zullen komen (zie kader).

Tini Brugge presenteerde haar lezing als een inspiratiepad. De kerkelijke betrokkenheid bij de milieuvraagstukken gaat uit van een bijbels-theologische visie op de scheppingsorde en sluit aan bij de kerkelijke tradities. Gemeenschappelijk is het geloof dat het licht door God geschapen is (Genesis 1) en tot heil van de volkeren in de wereld gezonden is (Lukas 2). De kerken hebben eigen mogelijkheden om in het kerkelijk jaar aan de schepping aandacht te besteden. Zo kent de orthodoxie op 1 september een dag van de schepping; in de protestantse traditie bestaan bid- en dankdagen en in de katholieke traditie is de feestdag van de H. Franciscus een aanknopingspunt. Brugge waarschuwde tegen een eenzijdig op de mens gerichte oecumene. Het motto van Sibiu *Het licht van Christus schijnt over allen* lijdt aan die eenzijdigheid. Het 'allen' heeft betrekking op mensen en niet op de hele schepping. Vandaar de kritisch vragende titel van haar lezing: *Licht in de wereld, schaduw op Gods schepping...?*

Behoeden van de schepping

Het kerkelijk bewustzijn van de milieuproblematiek kreeg een impuls met het rapport van de club van Rome uit 1970. In zijn brief Octogesima Adveniens uit 1971 constateerde paus Paulus VI 'dat de mens opeens merkte dat hij de natuur door zijn onbezonnen rooibouw dreigt te vernietigen en op zijn beurt het slachtoffer dreigt te worden van de

milieuverontreiniging.' Dat besef ontwaakte in die tijd in alle kerken en staat aan de basis van de oecumenische samenwerking op dit terrein. Op de Eerste Oecumenische Europese Assemblee in Bazel (1989) werd door de kerken het belang van duurzame ontwikkeling onderstreept. Dit pleidooi is in het slotdocument van Bazel terug te vinden. In september 1989 riep de oecumenisch patriarch Dimitrios de kerken op om gezamenlijk een Dag van de Schepping in de kerkelijke kalender op te nemen. Dit appèl heeft tot dusver weinig navolging gekregen. Het werd in de Raad van Kerken in Nederland positief

ontvangen, maar de aarzelingen over het instellen van een dag of een periode voor de schepping bleken groot. Op de kerkelijke kalender staan al veel themazondagen.

De oecumenische aandacht voor de schepping werd bevestigd op de Tweede Oecumenische Assemblee in Graz (1997) en in de Charta Oecumenica (2001), die er uit voortvloeide. In dit handvest voor oecumenische samenwerking in Europa zeggen de kerken toe zich te zullen inzetten voor een manier van leven die, tegen economische druk en consumptiedwang in, uitgaat van verantwoordelijkheid en duurzaamheid. Ook namen de kerken de verplichting op zich om de kerkelijke milieuorganisaties en oecumenische netwerken bij hun verantwoordelijkheid voor het behoeden van de schepping te ondersteunen.

Het goede gevoel

De oecumenische samenwerking op het niveau van Europa wordt behartigd door het European Christian Environmental Network (ECEN). Ter voorbereiding op de derde Europese Oecumenische Assemblee in Sibiu, Roemenië, van 4 - 8 september 2007, heeft ECEN onlangs de brochure *Time for God's Creation* uitgegeven. Het uitgangspunt van deze brochure vormt het appèl aan de kerken om de periode vanaf 1 september tot de tweede zondag van oktober te gebruiken als een gelegenheid om samen te reflecteren op God als Schepper en op het gave-karakter van het leven. Naast theologische reflecties van Lukas Visscher en Philip Harnoncourt bevat de brochure een overzicht van de doorwerking van het appèl in Europa en geboden en liederen in relatie tot het thema van Sibiu. De teksten zijn te vinden op de website www.cec.kek.org. Een Nederlandse uitgave van deze brochure wordt overwogen.

In Nederland zijn er vanaf de jaren tachtig vanuit de Raad van Kerken in Nederland, de Franciscaanse Samenwerking en de Protestantse Kerk diverse initiatieven gelanceerd. In 2006 is met hulp van Kerkinactie een interkerkelijk milieunetwerk opgericht. Brugge constateert dat er sinds de campagnes voor een nieuwe levensstijl van de jaren zeventig en de algemene oproepen tot soberheid, in de benadering van het publiek veel veranderd is. De hedendaagse strategieën van bewustmaking spelen in op de vraag naar de kwaliteit van leven, de gezondheid en het goede gevoel. Het oecumenische aanbod aan praktische mogelijkheden om aan de zorg voor de schepping vorm te geven, sluit daar goed bij aan. Vanuit de drieslag leren-vieren-dienen presenteerde Brugge talrijke praktische mogelijkheden variërend van pelgrimages tot eetgroepen, van bloemschikken tot de actie groene stroom. De zorg voor de schepping doet vooral een appèl op onze creativiteit en openheid. Want de mogelijkheden om er vorm aan te geven zijn er volop.

Verdere lezingen uit de Sibiu-reeks

23 februari: *Gerechtigheid en vrede, werken aan een geloofwaardige economie* - Hielke Wolters

30 maart: *Leven met Christus - een weg (om) te gaan* - Hanneke Arts

20 april: *Moet het christendom zijn eerstgeboorterecht in Europa afstaan?* - Henk Vroom

25 mei: *Getuigen van het licht. Over de missionaire roeping* - Wout van Laar

29 juni: *Over het verlangen naar de zichtbare eenheid van de Kerk* - Kees van Vliet

HET LICHT VAN CHRISTUS SCHIJNT OVER ALLEN

Onlangs verscheen in de reeks Oecumenische Bezinning een nieuwe brochure onder de titel 'Het licht van Christus schijnt over allen. Hoop op eenheid en vernieuwing in Europa'. De brochure verscheen ter voorbereiding op de derde Europese Oecumenische Assemblee, die van 4-8 september 2007 zal plaatsvinden in Sibiu, Roemenie, en bevat negen bijbelstudies over 'Licht'.

'Licht' is in de bijbel een zeer belangrijk woord. Het voert mensen door de bijbel heen, van het boek Genesis tot aan het boek Openbaring. In het kader van de voorbereiding op de derde Europese Oecumenische Assemblee te Sibiu heeft de Raad van Kerken in samenwerking met de Katholieke Vereniging voor Oecumene en de Nederlandse Zendingsraad een brochure met bijbelstudies uitgegeven rond dit thema 'Licht'.

In de brochure belichten negen auteurs van uiteenlopende achtergrond verschillende bijbelpassages.. De bijbelteksten die behandeld worden zijn: Genesis 1:3-5; Psalm 36:10; Jesaja 42:6-7; Matteüs 5:14; Johannes 8:12; 2 Korintiërs 4:6; Galaten 3:29; 1 Johannes 1:5-10 en Openbaring 21:23. De studies zijn niet wetenschappelijk van opzet. Eerder wil de brochure een handreiking geven voor de individuele en de gezamenlijke bijbelstudie in parochies, gemeenten en oecumenische groepen. Hiertoe zijn de bijdragen opgebouwd rond een vast stramien: de uitleg van de bijbeltekst die gevolgd wordt door een toespitsing op de situatie van de kerk in Nederland en/of Europa. Iedere tekst mondt uit in een gebed en een of meer gespreksvragen.

Vanuit een veelkleurigheid van gezichtspunten wordt in de diversiteit van bijdragen verhelderd hoe God in Christus de bron van licht en leven is. In deze studies is een hunkering voelbaar naar een nieuwe en vitale verkondiging van het evangelie in onze geseculariseerde cultuur en samenleving.

De brochure is bestemd voor ieder die, individueel of in een groep, aan bijbelstudie wil doen over thema's van de derde Europese Oecumenische Assemblee, ongeacht of men zelf naar Sibiu gaat of niet.

'Het licht van Christus schijnt over allen' kost € 4,50 per exemplaar, excl. portokosten, en is te bestellen bij het secretariaat van de Raad van Kerken: rvk@raadvankerken.nl, tel. 033 4633844.

UITGAVEN

Wij horen bij elkaar. Kerken, geloof en integratie, 2006, nr. 31

De overheid moet religie serieus nemen en de maatschappelijke betekenis van religieuze instellingen erkennen. Dat is een van de aanbevelingen in de publicatie *Wij horen bij elkaar*, over de rol die kerken en religie kunnen spelen bij integratievraagstukken in de Nederlandse samenleving. *Wij horen bij elkaar* is het resultaat van studie, onderzoek in de praktijk en intensieve gesprekken, waaraan ook moslims deelnamen, van de Raad van Kerken in Nederland en SKIN, de Vereniging van migrantkerken in ons land.

Sinds een aantal jaren wordt in Nederland een intensief en soms verbeterd debat gevoerd over integratie en de multiculturele samenleving. Meer dan vaak wordt gedacht, spelen religie en geloof bij integratie een invloedrijke rol. Met name omdat religie bij veel immigranten een belangrijk onderdeel is van hun identiteit. Veel autochtone Nederlanders zijn echter niet religieus en weten zich met het geloof van migranten vaak geen raad, en al helemaal niet met voor hen nieuwe religies als de islam. In het maatschappelijk debat over integratie moet religie daarom een grotere rol gaan spelen, zo schrijven de Raad van Kerken in Nederland en SKIN in de brochure *Wij horen bij elkaar*. Ook autochtone kerken en migrantkerken zelf moeten dringend met elkaar het gesprek aangaan op voet van gelijkheid over integratie en religie, zo valt in de brochure te lezen. Daarnaast zouden kerken duidelijker zichtbaar moeten maken wat kerken praktisch bijdragen aan het oplossen van de integratieproblematiek en zich meer moeten laten horen in het maatschappelijk debat, onder meer door de rol van geloof en religie in te brengen.

Wij horen bij elkaar is in eerste instantie bedoeld voor plaatselijke raden van kerken, gemeenten en parochies die het gesprek over religie en integratie willen aangaan. Als handreiking geeft de brochure praktijkvoorbeelden van geslaagde projecten op dat gebied. Daarnaast bevat *Wij horen bij elkaar* een groot aantal suggesties voor werkvormen en aanvullende literatuur.

Bestellen: secretariaat Raad van Kerken, e-mail: lwillemse@raadvankerken.nl; tel. 033 4633844. Prijs: € 4,50 (excl. portokosten).

